ننــــــــــــګرهار پوهنتون
پوهنیار فیاض ګل مظلوم یار

په سیمه کې د افغانستان جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي موقعیت

لنډیز

افغانستان د سیاسي جغرافیې دستر توب یو اوږد تاریخ لري. دا د ختیځ او لویدیز ترمنځ او هم د جنوبي او مرکزي اسیا ترمنځ د سوداګرۍ او کوچېدنو لرغوني لاره ګڼل شوې.

د افغانستان په محور د سیمه ییزو نښلوونکو پروژو پرمختګ کولای شو د استانبول پروسې او د ریکا اقتصادي ډیپلوماسۍ چوکاټ لاسته راوړنه وبولو. له هغې ډلې د افغانستان، ایران او هند ترمنځ د چابهار بندر ، د لاجوردو لارې، د دریوو هېوادونو ترکمنستان، افغانستان او تاجکستان ترمنځ د رېل پټلۍ پروژې (د آتامراد آقینه رېل پټلۍ پرانسته)د ابتدایي مرحلې بشپړېدل، تاپي، کاسا زر، د وربښمو دهلېزاو د ۵۰۰ کیلو واټه بربښنا لیږ،د تاپي پروژې او نورو سیمه ییزو نښلوونکو پروژو نومونه واخلو. همدارنګه کولای شوو وایو افغانستان د اسیا د نښلولو نقطه چې جنوبي اسیا د مرکزي اسیا ، ختیځه اسیا د لویدیزې اسیا سره او په ټوله کې د اسیا ډیرى هېوادونه د اروپا سره نښلوي. دا ټول هغه څه دي چې په سیمه کې د افغانستان جیوپولیټیکي او جیواکونومکي ارزښت او موقعیت روښانه کوي. دغه علمي مقاله کتابتوني بڼه لري چې په کې د مختلفو علمي مقالو ، کتابونو او د انټرنیټ د بېلابېلو سایټونو څخه استفاده شوې. په دې علمي مقاله کې هڅه شوې ترڅو وپوهیږو افغانستان د خپل ځانګړي جغرافیایي موقعیت څخه څنګه په سمه توګه ګټه پورته کولی شي او همدا شان څنګه کولی شي د اسیا د څلورلارې په توګه خپل جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي وزن معلوم او له دې موقف څخه بشپړه ګټه واخلي. د مقالې په پای کې دې نتیجې ته رسیږو چې که چېرې د افغانستان جغرافیایي،جیوپولیټیکي او جیواکونومیکي موقعیتونو څخه په سمه توګه ګټه پورته شي، لرې نده چې افغانستان دې د سیمې او اسیا د اقتصادي څلورلارې مقام خپل کړي.

کلیدي کلیمې: مرکزي اسیا، ترانزیټ، جیوپولیټیک او جیواکونومیک

Ketabton.com

سریزه

پیاوړی اقتصاد ، په خپلو پښو ولاړه ټولنه، ټولنیز ثبات، ملي پیاوړی حاکمیت، د ارضي تمامیت ډاډمنتوب، ملي او نړیوال لوړ پرستیژ ، هغه پیاوړي دریځونه دي چې ویښو ملتونو د اساسي موخو په توګه ځان ته ټاکلي دي. نن ورځ اقتصاد او تجارتي اړیکې یواځې د اړتیاوو او فزیولوژیکي ضرورتونو بشپړ کول نه، بلکې تر دې اوچت اهداف، یعنې هوسانېنه هم لري.

د هېواد د پرمختګ لپاره د ترانزیټ د زیربنا پانګې ته لکه: لوی لارې، سړکونه، د ریل پټلیو ، هوایي ډګرونو او هوایي ډګرونو ته چې دنورو سکتورونو ترڅنګ د انجنیرۍ له مسلکونو سره تړاو لري، اړتیا شته. د پورته ترانزیټي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواصلاتي زيربناوو له علمي پرمختګ څخه پرته د يو هېواد ښېرازي او پرمختيا امکان نلري. همدارنګه، داسې زيربناوې رامنځته کول په هېواد کې ثبات، خورا زياتې پانګونې، کارپوهانو، مديرانو، ښې دولتي پلانګذارۍ او نورو ته اړتيا لري. که په يو هېواد کې منظمه رهبري او مديريت پرمخ لاړ شي نو د هغه هېواد په اقتصادي وده کې زيات رول لريhttp://www.taand.com/archives/51317 د ميلاد نه څلور پيړۍ د مخه د سکندر مقدوني په وخت کې د هند او يونان ترمنځ سوداګري د افغانستان له لارې تر سره کيده، افغانستان د يونانيانو او باختري شاهانو په وخت کې د سوداګرۍ په برخه کې ځانګړې ارزښت درلود. بلخ د وريښمو او مساله جاتو د لارو په مرکز کې پروت وو او دغه ښار د چينايي او هندي توکو د تبادلې مرکز وو. همدارنګه د وريښمو لار چې ختيز يې د لويديز سره نښلاوه، له افغانستان څخه تيريده چې هغه وخت وريښمو ډېر ارزښت درلود او له همدې لارې د هېواد توليدات، ختيز او لويديز بازارونو ته لېږديدل. د افغانستان دغه سوداګريز ارزښت د چنګيز يرغل، په اروپا کې د وريښمو د چينجو د رزونې دود، همدارنګه په اروپا کې د سمندري لارو موندنو او د عصري وسايلو رامنځته کېدو اغيزمن کړ(نيازی،۱۳۹۷م م. ۵-۴). افغانستان حق لري چې له اوږدې مودې جګړې وروسته يوه انساني مرفه ټولنه ولري او خپل طبيعي سرچينې، اقتصادي امکانات، غوره جغرافيايي موقعيت او هغه پوتانسيل چې لري يې، دخپل ولس په ګټه وکاروي. په دې لړ کې يوه لاره داده چې د افغانستان د جيوپوليټيک او جيواکونوميک موقعيت څخه غوره ګټه وشي او له انزوا څخه ووځي. ددې موخې لپاره بايد د منطقوي سازمانونو، منطقوی اقتصاد، نړيوالو اوبو ته دلار موندنې، په بهرني تجارت کې د لوی کسر د له منځه وړلو او له راز راز سياسي فشارونو د خلاصون لپاره لارې ولټول شي. په دې کې يو هم د تجارت او اقتصادي مبادلاتو لپاره د امکاناتو لټول دي(فرهادي، ۲۰۰۱م م ۴).

موخې

- په سيمه کې د افغانستان د جغرافيايي موقعيت ارزښت پېژندل.
- د اسيا د مختلفو هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش روښانه کول.
- د هغو پروژو او هوکړه ليکونو پېژندل چې په سيمه کې د افغانستان د جيوپوليټيک او جيواکونوميک عواملو د پرمختګ لامل ګرځي.

پوښتنې

په سيمه کې د افغانستان جغرافيايي موقعيت او ارزښت روښانه کړئ؟

د اسيايي هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان نقش څه شی دی؟

د سيمې د هېوادونو سره د افغانستان د مهمو پروژو د لاسليکېدو له کبله د هېواد مهمې لاسته راوړنې کومې وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

مواد او کړنلاره

ددې علمي مقالې دلیکنې او څېړنې بنه ترزیاته برید ه کتابتوني ده، چې په اړه یې ګڼ شمېر معلومات له کره سرچینو، معتبرو او نویو اثارو او انټرنیټ پاڼو څخه راټول او د مقالې په مناسبو ځایونو او بیلا بیلو پراګرافونو کې په سیستماتیک ډول ځای په ځای شوي دي.

د موضوع ارزښت

څرنګه چې افغانستان په وچه کې راګیر هېواد دی نو په دې اساس د هغو عواملو پېژندل ترڅو افغانستان وکولای شي د سیمې له هېوادونو سره خپلې تجارتي اړیکې ولري. همدارنګه په سیمه کې د افغانستان جیوپولیټیک او جیواکونومیک ارزښت محصلینو او مینوالو ته ورپېژندل ، او ددې موضوع ګانو په ارزښت باندې یې پوهول.

محدودیتونه

ددې موضوع دڅېړنې په بهیر کې ځینې ستونزې اومحدودیتونو سره مخامخ شوی یم لکه : د سیمې څخه لېدنه ،دنوي اومعتبروکتابونوکمښت، په ننګرهارپوهنتون کې دجغرافیې اړوندکتابونو، امکاناتو او دځینونورو اسانتیاو، نه شتون داهغه محدودیتونه دي چې یادول یې اړین بریښي.

د لویو لارو ارزښت

له تاریخي پېښو او د بشري تمدن د ودې له بهیر څخه داسې پایله ترلاسه کېږي چې د مواصلاتي کرښو او لویو ترانسپورتي لارو وده او پراختیا د زېربنا په توګه د فرهنګ، سوداګرۍ، اقتصاد، د ټولنو، قبیلو او ډلو د ګډېدو، د ښارونو د پیوستون، صنعتي مرکزونو، مارکیټونو د سیاسي، کلتوري او اداري حالت په پرمختګ کې ځانګړی ځای لري (عارض،۱۳۸۰: م.۴). لارې او سړکونه د بشري ټولنو او هېوادونو ترمنځ د پیوستون او اړیکو هغه وسیله ده چې نه یوازې د سوداګرۍ لپاره یې موثریت څرګند دی بلکې د لرغونو زمانو راهیسې یې د تمدونونو، کلتورونو او بېلابېلو تهذیبونو د پېژندلو او وړلو راوړلو په چارو کې ټاکونکی او ګټور رول لوبولی دی (باوري، :م.۱).

د ژوند د سطحې لوړتیا، د صنایعو او ماشین آلاتو وده، د طبیعي او کاني زېرمو څخه زیاته ګټه اخستنه، د روغتیایي او عرفاني چوپړ تامین، د لومړنیو کرنیزو موادو ترویج، لېږد او دهغو وده او پراختیا او په پای کې یوې بسیا، لوړې او متحدې ټولنې جوړول د سیاسي او کلتوري پلوه په سیده توګه د مواصلاتي او ترانسپورتي سکټور په ودې پورې اړه لري (عارض،۱۳۸۰:م.م. **۵.۴**).

د افغانستان دلویو لارو تاریخچه

یو انګریزي متل دی چې (The cultures goes by road) یانې کلچر او پرمختګ له سړک سره ځي. په حقیقت کې دیوه هېواد د پرمختګ لپاره مواصلاتي کرښې د اقتصادي ودې بنسټ ګڼل کیږي (ځل،۱۳۹۰:م. **۵۱**).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلويو لارو جوړيدل تل د طبيعي او اقتصادي حالت تابع وي. په افغانستان کې د لويو لارو تاريخچه هم د افغانستان له لرغوني فرهنګ او ثقافت سره سيده اړيکې لري. لکه څنګه چې د بلخ کرنيز او فرهنګي مدنيت له ميلاد څخه (۳۵۰۰) کاله وړاندې پلې لارې، د اوښانو او اسونو لارې او کاروانونه هم په همغه لرغوني تاريخ پورې اړه پيدا کوي، ځکه انسان د پوهې او فرهنګ په تر لاسه کولو سره ، د ځمکې پرمخ خپلې واکمنۍ او تسلط په څنګ کې خپل اداري، سياسي، ټولنيز او تجارتي پولې په غوره شان ټاکي او تثبيتوي. په لرغوني باختر کې د کرنيز مدنيت د رڼا په خپريدو سره، د وخت افغانستان په شمال کې له ترکستان ، په شمال ختيز کې د مغولو له امپراطورۍ سره، په جنوب کې د هند له نيمې وچې او په لويديز کې د فارس له لرغوني امپراطورۍ سره تل په تجارتي راشه درشه او د لومړنيو توکو په لېږدولو بوخت وو. له بل پلوه له ګاونډيو هېوادو څخه زيات تجارتي لارې د افغانستان په لورې راخلاصې وې او دا هم ځکه چې نه يواځې په افغانستان کې يو فرهنګي مرکزيت موجود وو، بلکې په ګوډ ګوډ کې يې فرهنګي، مذهبي، سوداګري، د قيمتي ډبرو او فلزاتو توليدات تر سترګو کېدل. د بشري اړتيا او د ګاونډيو هېوادو د تجارتي مارکيټونو د غوښتنې له امله ، د تجارت او تګ راتګ لويو او وړو لارو ته اړتيا ليدل کېدله. دغه فرهنګي غنا وه چې د هېواد مادي او معنوي بنسټ يې جوړاوه (عارض،۱۳۸۰:م ۱۱). په اوسني وخت کې د انسان د ژوندانه په ټولو اړخونو کې بدلونونه راغلي، مواصلاتي کرښو په هېوادونو کې د اقتصاد او فرهنګ بنسټ تشکيل کړ. په افغانستان کې هم د پليو لارې، سړکونو او په حيواناتو باندې وړنه راوړنه په موټرو بدله شوه (تڼيوال،۱۳۹۱:م ۳۷۷).

له دويمې نړيوالې جګړې وروسته د سړکونو جوړېدو ته پاملرنه وشوه، د کورنۍ جګړې نه وړاندې په افغانستان کې تقريبا (۳۸۰۰۰) کيلو متره د ګټې اخيستو وړ سړکونه او (۲۵۰۰) کيلو متره داسې سړکونه موجود و، چې د کال په ځينو موسمونو کې به ورڅخه ګټه اخيستل کېده (ځل،۱۳۹۰:م ۵۱). که چېرې ښه ځير شو د افغانستان سياسي او اقتصادي وده په اوسنيو شرايطو کې له مواصلاتي ودې څخه بې اغيزې نشي پاتې کيدای. افغانستان د خپل غوره جغرافيايي موقعيت او تاريخي سوابقو له مخې د مواصلاتو په برخه کې لږ څه وروسته په صنعتي کېدو پيل وکړ او له دې مادي زېربناو څخه يې ناوخته ګټه واخيسته چې اصلي لامل يې د انګريز او روسې لاس وهنه وه، چې د بېلتون اچونې او تيرې د سياست له امله يې افغانان داسې مصروف وساتل چې ويې نشو کولای له خپل مولده ځواک نه سمه ګټه پورته کړي (عارض،۱۳۸۰:م ۸). بايد ووايو چې په اوسني وخت کې افغانستان د خپل جيوپوليټيک ،جيواستراتژيک او جيو اکونوميک موقف په راڅرګندولو سره د نړۍ پام ځانته راړولی دی چې په اوس وخت کې د نړۍ او په ځانګړي توګه د اسيا د مختلفو هېوادونو د نښلولو يواځنۍ کړۍ ګڼل کيږي. ترانزيټ او ترانسپورټ د نړيوالو اقتصادي ګټو يو ځای کولو له لارې د نړۍ او په ځانګړي توګه د سيمې ترمنځ د تقابل له ميدان څخه د تعامل نقطې ته د افغانستان د سياست بدلول او له يو بل سره د سيمې هېوادونو په نښلولو کې د افغانستان د جيواکونوميک ظرفيت پېژندنه د حکومت له لومړيتوبونو څخه ګڼل کېږي. افغانستان د سيمې د مرکزي او ترانزيټي کليدي ټکي په توګه د خپل رول د تحقق لپاره لوی ګامونه پورته کړي او په دې لاره کې يې ځلانده پرمختګونه هم لرلي دي. افغانستان د ترانزيټ په برخه کې توانېدلی چې له بېلا بېلو هېوادونو سره ګڼ هوايي د هلېزونه برابر کړي او له بېلابېلو هېوادونو سره د خپلې سوداګرۍ کچه پراخه کړي او ان په ځمکني ترانزيټ سربېره د هېواد په تاريخ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلومړي ځل لپاره له هند سره هم مهاله د سوداګرۍ هوايي دهلېز پرانيست او ګټې اخيستنې ته وسپارل شو. دترانزيټي لګښت کچې راټيټيدل، هدفي سيمو ته دموسمي صادراتو پر وخت رسول، د اړتيا وړ صادراتي او وارداتي محصولاتو دامنيت ټينګول او... ښېلابېلو ترانزيټي او ترانسپورټي دهلېزونو ته د لاس رسي پايلې دي. داور ګاډي پټلۍ جوړول او پراختيا، دترانزيټي سړکونو پراختيا، په دې برخه کې د حقوقي او قانوني تشو ډکول، د هوايي ډګرونو پراختيا، په لويو سازمانونو لکه TIR[1] کې غړيتوب، د ترانزيټ په سکتور کې د افغانستان د لاسته راوړنو بله برخه بلل کېږي. د سيمې او ګاونډيو هېوادونو سره د دوه اړخيزو او څو اړخيزو هوکړه ليکونو لاسليک، له فساد سره مبارزه او د کورني او بهرني ترانزيټ او ترانسپورټ بهير چټکتيا او اسانتيا او... په دې برخه کې د حکومت د فعاليتونو بله برخه ده (د ستراتېژيکو اړيکو او رسنيو معاونيت، ۱۳۹۲: م ۱۲۲)

۱: جدول: د ګاونډيو هېوادونو سره د افغانستان مهم بندرونه

د بندر نوم	ولايت	ګاونډی هېواد	د بندر نوم	ولايت	ګاونډی هېواد
اسلام قلعه	هرات	ايران	شيرخان	کندز	تاجکستان
ابونصر فراهی	فراه	ايران	تورخم	ننګرهار	پاکستان
پل ابريشم	نيمروز	ايران	غلام خان	خوست	پاکستان
تورغونډی	هرات	ترکمنستان	سپين بولدک	قندهار	پاکستان
آقينه	فارياب	ترکمنستان	حيرتان	بلخ	ازبکستان

په سيمه کې د افغانستان جيو اکونوميکي او ترانزيټي ارزښت

افغانستان په داسې يوه سيمه کې موقعيت لري چې کولای شي په سياسي، امنيتي، اقتصادي، فرهنګي، جيوپوليټيکي او جيو اکونوميکي لحاظ د اسيا څو مهمې نقطې لکه: مرکزي اسيا، منځنی ختيز او جنوبي اسيا سره ونښلوي. د اسيا ترټولو مهمه سيمه منځنۍ اسيا ده، ولې په اوس وخت کې هند او پاکستان غواړي د افغانستان له لارې په جنوبي اسيا کې خپل منځي رقابت وکړي. دبل لورې د هندوستان لپاره افغانستان، د مرکزي اسيا او منځني ختيز ته د داخلېدو دراوزه ګڼل کيږي. هندوستان د افغانستان په همکارۍ کولای شي منځني ختيز او مرکزي اسيا ته لار پيدا او هم کولای شي چې په اقتصادي لحاظ په دغه سيمه کې د پاکستاني او چينايي تجارت مخه ونيسي. (وثوقی و همکاران، ۱۳۹۳: م ۱).

[1] Transport International par la Route

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم د تاریخ په اوږدو کې افغانستان د غوره جغرافیایي موقعیت درلودونکی وو. مګر په هره دوره کې یې ارزښت تفاوت درلود. په لرغوني وختونو کې د افغانستان د موقعیت ارزښت د وریښمو لارې د تېرېدو له کبله وو ولې په اوس وخت کې دا ارزښت د مرکزي اسیا څخه د ګاز پیپ لاین او نفتو لېږدول د جنوب او ختیز په لور ځانګړې شوی دی. پرته له شکه لویدیز د طالبانو د واکمنۍ څخه مخکې او وروسته پدې قانع وو چې د ګازو او نفتو انتقال د مرکزي اسیا څخه د جنوبي اسیا او د نړۍ ازادو اوبو ته د لېږدولو لپاره افغانستان ځانګړې موقعیت لري. دغه لوري عملا ایران د مذاکراتو له هغه میز څخه د ختیز او جنوبي اسیا په لور د انرژي انتقال دی، لرې کوي. د بل لورې افغانستان په داسې یوه سیمه کې قرار لري چې د نړۍ ۲۰ سلنه انرژی تامینوي (پیشګاهي فرد ،رحیمي ،۱۳۸۷:م. ۱۲۵). د مرکزي آسیا هېوادونو سره د افغانستان تجارتي اړیکې مخ په ډېریدو دي دا ځکه چې افغانستان د مرکزي اسیا او جنوبي آسیا د هېوادونو ننښلولو سره په ثبوت ورسوله چې له افغانستان پرته، ددوی اړیکې ناممکنې دي (نادري او همکاران یې،۱۳۹۲:م. ۱۸).

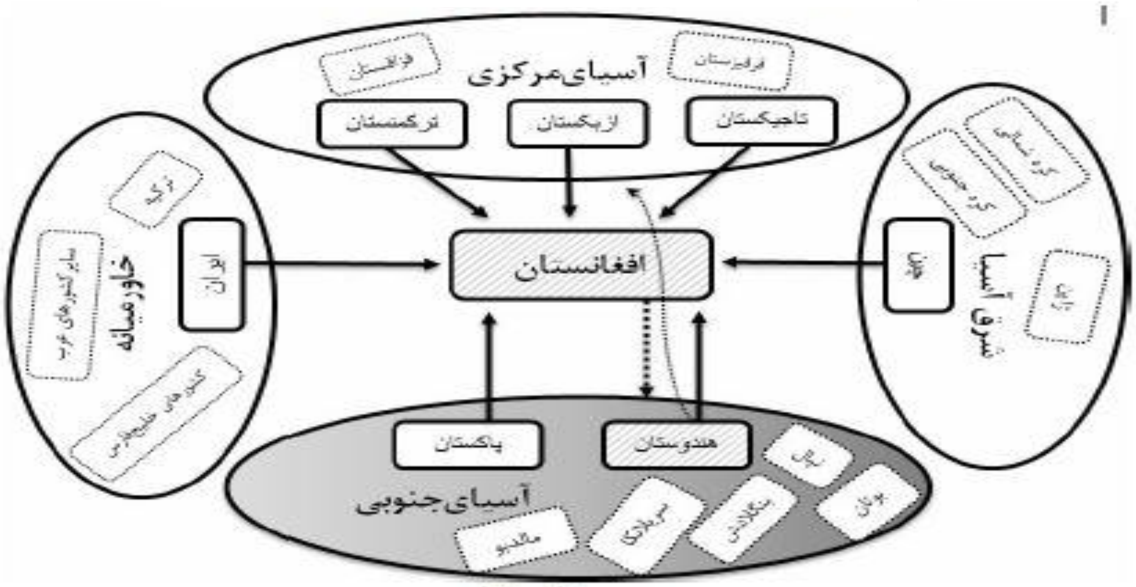

۱ـ شکل: د اسیا په لویه وچه کې د مرکزي اسیا ،جنوبي اسیا ،ختیزې آسیا او د منځني ختیځ ترمنځ په ننښلولو کې د افغانستان نقش

د مرکزي اسیا سره د افغانستان د تړلو فرصتونه

افغانستان په شمال کې د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان سره ګډې پولې لري. افغانستان د دغه هېوادونو په مرسته کولای شي د نورو مرکزي اسیا هېوادونو ته لار پیدا کړي. که څه هم دغه سیمه د یو بل سره ګډې ځانګړنې لري چې په ۱۸ پیړۍ کې د روسیې او بریتانیا د استعماري رقابت له امله دیو بل څخه بیل شول (وثوقی و همکاران ۱۳۹۳:م. ۷).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرکزي اسيا هېوادونو سره د افغانستان تړل د امريکا يوه اوږد مهاله استراتژي وه، چې ددې طرحې په واسطه امريکا متحده ايالاتو غوښتل د افغانستان له لارې مرکزي اسيا کې خپل نفوذ زيات کړي. ترڅو په افغانستان کې ددوی نفوذ وکولای شي چې دخپلو ګټو لپاره د مرکزي اسيا هېوادونو ته کوم تهديد ونه اوسي. د بل لورې د مرکزي اسيا هېوادونه په دې اساس هم له افغانستان سره د اړيکو په پراخولو کې دي چې۱: په افغانستان کې د با ثباته دولت په رامنځ ته کېدو ددې هېوادونو امنيت خوندي پاتې کيږي. ۲:مرکزي اسيا په افغانستان کې بې شمېره اقتصادي ګټې لري چې يو د افغانستان له لارې د اسياد نورو سيمو سره تړل دي (وثوقی و همکاران، ۱۳۹۳:م. ۱۰).

که څه هم افغانستان په وچه کې راګېر هېواد دی خو د جغرافيي موقعيت ، طبيعي شرايطو او فرهنګي ارزښتونو ته په کتلو سره د آسيا او نړۍ د تمدن زانګو ګڼل کيږي. افغانستان اسيايي هېوادونو لپاره په نړيوالو اړيکو کې د څلور لارې حيثيت لري. دا ځکه افغانستان د ځانګړې موقعيت په درلودلو سره دآسيا او نړۍ په نښلولو کې د يو پل بڼه غوره کړې، چې منځنۍ او شمالي اسيا د جنوبي آسيا سره او ختيزه اسيا د لويديزې اسيا سره نښلوي (عظيمي،۱۳۹۰:م. ۲۳). همدا رنګه د چابهار بندر، هوايي دهليزونو ،د لاجوردو لار اود اوسپنې د کرښو په واسطه د نړۍ او سيمې هېوادونه سره نښلوي چې ددغه هېوادونو لپاره د اړيکو تر ټولو لنډه لاره ګڼل کيږي (نادري او همکاران يې،۱۳۹۲:م. ۱۸).

د افغانستان د جغرافيايي موقعيت له مخې، د اسيا د لويې وچې په مرکز کې د تاريخ د ډېرو پخوا زمانو څخه د ختيز او لويديز ترمنځ خپلې سوداګريزې اړيکې ساتلې دي. ددغې سوداګريزې او فرهنګي اړيکو ادامه د وګړو په ژوندانه کې د اقتصاد او فرهنګ له مخې ستر رول لوبولی دی. د مېلاد نه وړاندې په څلورمه پېړۍ کې د سکندر د لښکر کشۍ په پايله کې د يونان او هند ترمنځ سوداګريزې اړيکې د افغانستان له لارې ترسره کېدې او وروسته دا اړيکې لاپسې ټينګې شوې. د مېلاد نه دوه پېړۍ وړاندې چې د يونان او باختري شاهانو د سلطنت دورې سره سمون لري دغه هېواد په سوداګريزو چارو او مراوداتو کې ځانګړی مقام درلود. بلخ د خپل غوره موقعيت په درلودو ددغو لارو د يوځای کېدو مرکز وو. د وريښمو مهمې لارې له دې ځايه تېريده. وريښمو او اوهم د وريښمو تاريخي لارې زيات ارزښت درلود. راکړه ورکړه يې په ټولو هېوادونو کې ترسره کېدله. د شمال سوداګريز مالونه به جنوب او د جنوب مالونه د شمال په لور، همدارنګه د ختيز مالونه به لويديزو هېوادونو ته له همدې لارې تېريدل (تېيوال،۱۳۹۱:م. ۳۷۲). په دې توګه جنوبي ښارونو پيوستون امکان وموند او د ټولو ښارونو ترمنځ د پيوستون کړۍ رامنځ ته شوه(عارض،۱۳۸۰:م. ۹). په اوس وخت کې د افغانستان د همکارۍ څخه پرته د جنوبي او مرکزي اسيا هېوادونه ديو بل له امکاناتو څخه ګټه نشي پورته کولی. افغانستان پدې وتوانيد چې په سيمه کې خپل ځانګړی جيواکونوميک ارزښت په ډاګه کړي. په اوسني وخت کې د سيمې ټول هېوادونه پدې قانع دي چې د افغانستان له ګډون پرته په اسيا کې د هيڅ هېواد تجارتي اړيکې پرمختګ نشي کولی(رياست مطبوعات/ معاونيت ارتباط استراتيژيک و رسانه ها ،۱۳۹۷:م م. ۴۹-۵۰).

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان او د سیمې اقتصاد

افغانستان له جغرافیایي اړخه په سیمه کې ځانګړې ارزښت لري. افغانستان د منځنۍ آسیا ، منځنۍ ختیز او د جنوبي آسیا تر منځ د یوه پله حیثیت لری او د سیمی د لویو او نویو اقتصادونو (هندوستان او چین) لپاره نړیوالو بازارونو ته د لارې په توګه ارزښت لري. په سیمه کې د تاریخ په اوږدو کې داسې مدنیت نه و او نشته چې پرته د افغانستان له ګډون څخه رامنځته شوی وي. د تجارت لرغوني مهمه لاره (د ورېښمو لار) له افغانستان څخه تیریدله او په معاصر وخت کې یې یو ځل بیا خپل مهم ستراتیژیک ارزښت بیا وموند. په سیمه کې د نوي وضعیت را څرګندیدو دا وښوده چې په سیمه کې، منطقه یې اقتصاد ته اړتیا ده. د لاجوردو او ورېښمو لاره باید بیا نوې شي . د روسیې، چین او هندوستان ورځ په ورځ پیاوړی کیدونکی اقتصاد په منطقه کې یو نوی وضعیت رامنځته کړی دی چې د افغانستان همکارۍ ته اړتیا لري. افغانستان همدا اوس د سیمې یو شمېر منطقه یې جوړښتونو لکه ECO[۲], SCO[۳] SAARC[۴] کې فعال ګډون لري. په دې وروستیو کې د چابهار د بندر د پرانستلو ترڅنګ، د لاجوردو لار هم پرانیستل شوه. د مالونو تبادله، ترانزیت او بهرنۍ سوداګري د نن ورځې د اقتصاد یو مهم بحث دی. زیاترو هېوادونو خپل اقتصاد د ترانزیت او سوداګرۍ له لارې غوره کړی دی. له نیکه مرغه افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت له پلوه په یوه ډیرغوره دریځ کې دی. تاپي پروژه، کاسازر (د نوری فایبرپروژه) او دریل پټلۍ پروژه ددې ډول منطقوي همکارۍ غوره مثالونه دي. افغانستان کولای شی له خپل ستراتیژیک موقعیت څخه په استفادی د مرکزي آسیا او جنوبي آسیا ترمنځ د یوه پله حیثیت ترلاسه او د تجارت په څلورلارې بدل شي. افغانستان ډیر پخوا هم کله د ورېښمو د لارې پر سر پروت و او کله یې د لاجوردو د لارې مهمه برخه جوړوله. اوس چې یو ځل دا امکان برابر شوی دی چې مرکزي آسیا له جنوبي آسیا سره وصل شی، د افغانستان لپاره یو ډیر غوره فرصت دی. د افغانستان مهم دریځ ته په ترکیه کې (د آسیا زړه) په کنفرانس کې د شانګهای د سرمشریزی په غونډه کې او په ۲۰۱۲ م. کال کې د عشق آباد د نړیوال ترانزیت په غونډه کې دې مهمې موضوع ته اشاره وشوه. د سیمې هېوادونو په تیره بیا تاجکستان، چین، ترکمنستان، هند او ازبکستان کلک لیوال دي چې د افغانستان له لارې خپل منځي سوداګري پیاوړې کړي. د چین هېواد ته، افغانستان له اقتصادي او ترانزیتي اړخه ډېر اوچت ارزښت لري. له بلې خوا دا به افغانستان لپاره یو ډیر غوره فرصت وي چې د سیمې د هېوادو له علاقمندیو څخه او د ECO, SCO, WTO[۵] او SAARC په سازمانونو کې د غړیتوب په لرلو خپل اقتصاد ته پرمختیا ورکړي. په نړیوال تجارت او اقتصاد کې ورګډیدل په اوسني لړ کې خپل اقتصادي دریځ پیاوړي کول د اوسني عصر یوه تازه او نوې غوښتنه ده. هیڅ هېواد له نړیوال اقتصادي کاروان څخه په انزوا کې نشې پاتې کیدای. له بده مرغه افغانستان له نن څخه ۱۳۰ کاله مخکې له خپلو طبیعي سرحداتو څخه محروم او د استعماري ځواک له استعماري تصمیم سره سم یې یوه برخه جلا او له نړیوالو اوبو سره یې اړیکه پرې او په وچه پورې په یوه ایسار هېواد باندې بدل شو. دا هغه وخت و چې د نړۍ د تجارت

[2] Economic Cooperation Organization

[3] Shanghai Cooperation Organization

[4] South Asian Association for Regional Cooperation

[5] World Trade Organization

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه، له وچې څخه د سمندر خواته شوه او اتلانتیک د سوداګرۍ لاره شوه. افغانستان چې وچې پورې ایسار او د نړیوال تجارت څخه ګوښه شوی و، اوس بېرته د پاملرنې مرکزي نقطه وګرځېده(دودیال، ۲۰۱۹:م م. ۲-۵).

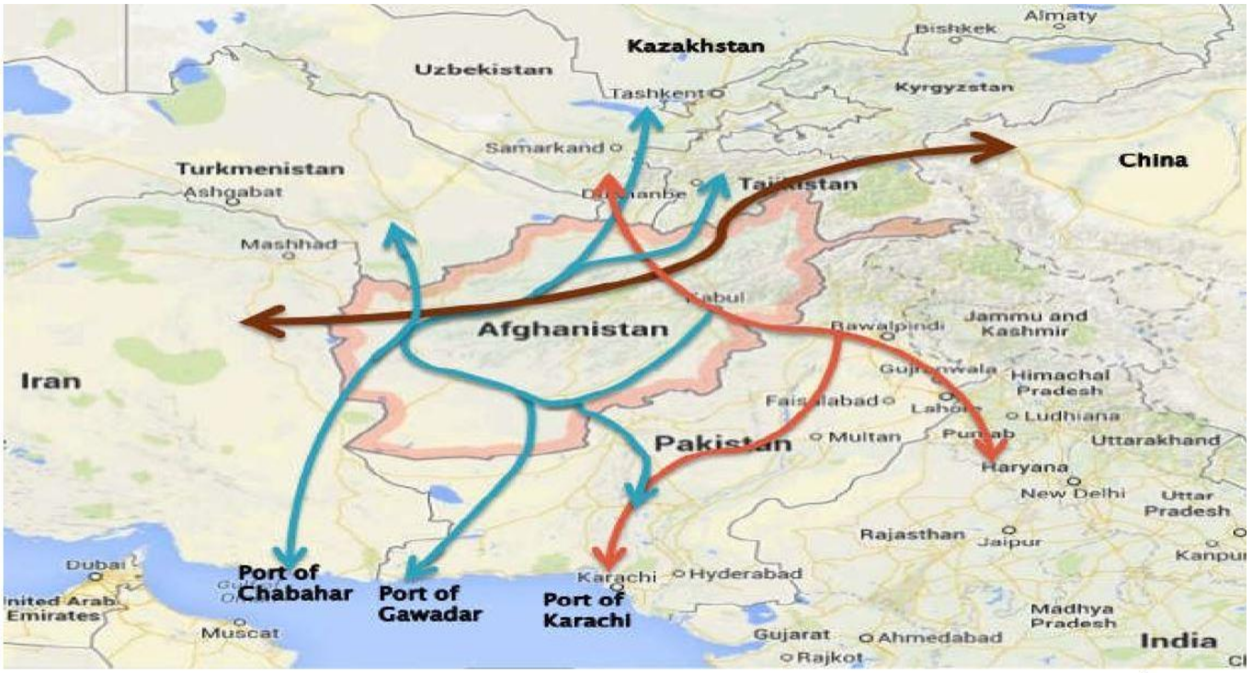

1.نقشه د نړۍ د مختلفو هېوادونو سره د افغانستان ترانزیتي لارې

https://www.google.com/search?biw=1600&bih

دسیمې له هېوادونو سره د افغانستان مهمې پروژې او هوکړه لیکونه

أ. د تاپي پروژه

دا پایپ لاین یا نل لیکه ۱۸ سوه کلومتره اوږدوالی لري. له ترکمنستان نه د افغانستان د هرات او کندهار له لارې او بیا د پاکستان د کوټې او ملتان څخه هندي پنجاب ته غځول کېږي. دغه نل لیکه به یو کال کې د ۳۳ میلیاره کیوبک متره غاز د انتقال وړتیا لري. که د سیمې په کچه اقتصادي ګټې شریکې شي، د سیاسي ناندریو په لرې کولو کې هم مرسته کولی شي. هر کال به پاکستان افغانستان ته د ترانزیت په برخه کې سلګونه میلیونه ډالره ورکوي.افغانستان به هر کال د صفر اعشاریه ۲ میلیارده متر مکعب غازو څخه برخمن کېږي. او په هغو سیمو کې چې دغه نل لیکه تېرېږي وګړو ته د کار زمینه برابره وي. د تاپي پروژه نه یوازې افغانستان بلکې د سیمې ټول هېوادونه له اقتصادي ګټو برخمن کوي. ترکمنستان اوس مهال ۳۵ میلیارده متره مکعب غاز په چین پلوري خو چین دغه غاز له ترکمنستان نه په ټیټه بیه اخلي، له همدې امله ترکمنستان غواړي پر چین تکیه کمه کړي چې وکولی شي خپل غاز په مناسبه بیه وپلوري. هغه سیمې چې دا نل لیکه به ورڅخه تېرېږي، هلته به کاروبار وغوړېږي. هتې، هوټلونه او بازارونه به جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي،ډیرځایي وګړي به د نل لیکي د ساتنې په موخه په دندو وګمارل شي او ډیر وګړي به په بېلابېلو دندو کې مصروف شي (پسرلی،۲۰۱۷:م ۴).

دافغانستان لپاره دتاپي پروژې ارزښت

- ۴۰۰ میلیونه ډالره کلنی حق العبور
- زرګونه کاري فرصتونه
- د بریښنا فرعي سټیشنونه
- اقتصادي وده
- دحکومت دعوایدو ډیروالی
- دصنایعو پراختیا
- دصنعتي حرارتي بریښنا تولید
- په سیمه کې دافغانستان د جیوپولیټیک موقعیت تثبیت
- https://www.bbc.com/pashto/world/2015/12/151216_importance_tapi_r

د تاپي پروژه په لومړیو کې یوازې د ګازو د نل لیکې پورې ځانګړې کیده اما په اوس وخت کې په یو پرمختللي اقتصادي پروژه بدله شوې چې ددې پروژې سره سره پاکستان ته بریښنا ، فایبر نوري او اورګاډي پټلۍ چې ترکمنستان به له پاکستان سره وتړي، هم سرته ورسیږي (ریاست مطبوعات/ معاونیت ارتباط استراتیژیک و رسانه ها ،۱۳۹۷:م ۵۳).

نقشه: د ترکمنستان ، افغانستان، پاکستان او هندوستان ترمنځ دتاپي مهمه اقتصادي پروژه

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&s

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. کاسا زر

د" کاسا۱۰۰۰" پروژه له ترکمنستان، قرغزستان او تاجکستان هېوادونو څخه د افغانستان له لارې پاکستان ته د برېښنا د انرژۍ د لېږد پروژه ده چې پر بنسټ به يې ۱۳۰۰ ميګاواټه برېښنا دافغانستان او تاجکستان له لارې، پاکستان ته ولېږدول شي. دخپرو شوو راپورونو په اساس به له دې څخه ۳۰۰ ميګاواټه برېښنا افغانستان به ارزانه بيه واخلي او پاتې ۱۰۰۰ ميګاواټه به پاکستان ته انتقال شي چې دچاروکو په وينا ددې پروژې په عملي کېدو سره به افغانستان ته په کال کې ۴۵ ميليونه ډالره د ترانزيټ حق ورکول کېږي (امين، ۲۰۱۲م: ۵).

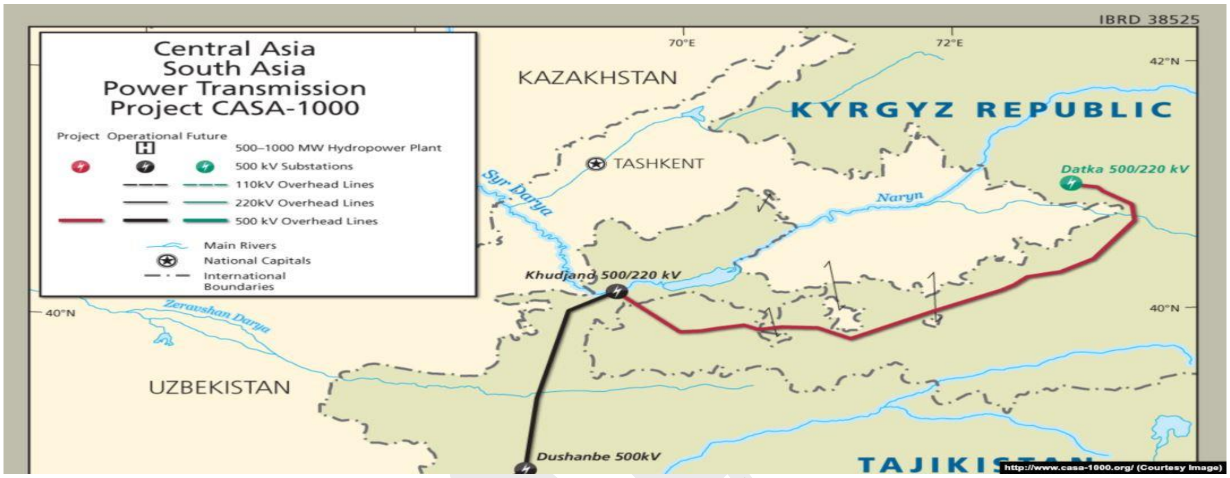

۳.نقشه:ترکمنستان،قرغزستان،تاجکستان او د افغانستان له لارې پاکستان ته د کاسا۱۰۰۰ پروژه

https://www.google.com/search?biw=1600&bih=708&tbm=isch&sa

ج. لاجوردو لار

د لاجوردو مسير چې افغانستان د ترکمنستان، اذربايجان او ګرجستان له لارې له اروپا سره نښلوي د افغانستان لپاره د پام وړ اقتصادي او تاريخي ارزښت لري. دغه لاره به له يوې خوا د ورېښمو د لرغوني لارې لرغوني ترانزيتي مسير بيو ځل بيا راژوندی او له بل پلوه به افغانستان د اروپا ، منځنۍ ختيځ او سويلي اسيا ترمنځ د اړيکې يوې مهمې کړۍ حيثيت پيدا کړي، چې د ټرانزيټ له درکه به هر کال په ميليونونو ډالر عوايد د افغانستان په برخه شي. دغه لار به د افغانستان، ترکمنستان، اذربايجان او ګرجستان لپاره نه يوازې ټرانزيتي لاره وي چې سوداګريزه راکړه ورکړه په کې ترسره کېږي، بلکې د منځنۍ اسيا هېوادونه غواړي چې د دې لارې په اوږدو کې پر نورو لويو زېربنايي پروژو پانګونه وکړي. د افغانستان اسلامي جمهوريت، ترکمنستان، آذربايجان، ګرجستان او ترکيې ترمنځ د لاجوردو لارې پنځه اړخيزه ترانسپورتي، سوداګريز او ترانزيتي هوکړه ليک، چې د سوداګريزې راکړې ورکړې او ترانسپورتي انزوا د له منځه تلو لامل ګرځي. (د ستراتيژيکو اړيکو او رسنيو معاونيت، ۱۳۹۸م: ۱۴-۱۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴.نقشه: په سیمه کې د لاجوردو مهمه ترانزیتي او اقتصادي لار

https://www.google.com/search?biw=1600&bih

د. د وریښمو لار

افغانستان له پخوا په یوه مهمه څلور لاره کې پروت دی چې د وریښمو لار ورڅخه تېریدله. د وریښمو لویه لاره د ختیز، لویدیځ، شمال او جنوب ترمنځ پرته ده او د ډېرو غرونو، دښتو، جلګو او سیندونو له لارې تیریږي. ډېر نامتو وګړي پلي یا سپاره په دې لاره تېر شوي دي او ددې هېواد د تاریخ په جوړولو کې یې خپله ونډه اخستې ده. په دې وګړو کې لوی پاچایان او امیران هم د یادولو وړ دي لکه: د مقدونې پاچا سکندر،له مغولستان څخه چنګیز، له منځنۍ آسیا څخه ګوډ تیمور او بابر او داسې نور یادولی شو. ډېر شمېر زړورو سیاحانو لکه فاهیان، هوان سانګ، چینایي بودایي راهبانو، کوریایي بودایي راهب هوی چو، مراکشي جغرافیه پوه ابن بطوطه او د وینس نامتو سوداګر مارکوپولو د افغانستان په لاره کې اوږده سفرونه کړي (الن،۲۰۰۱م: ۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

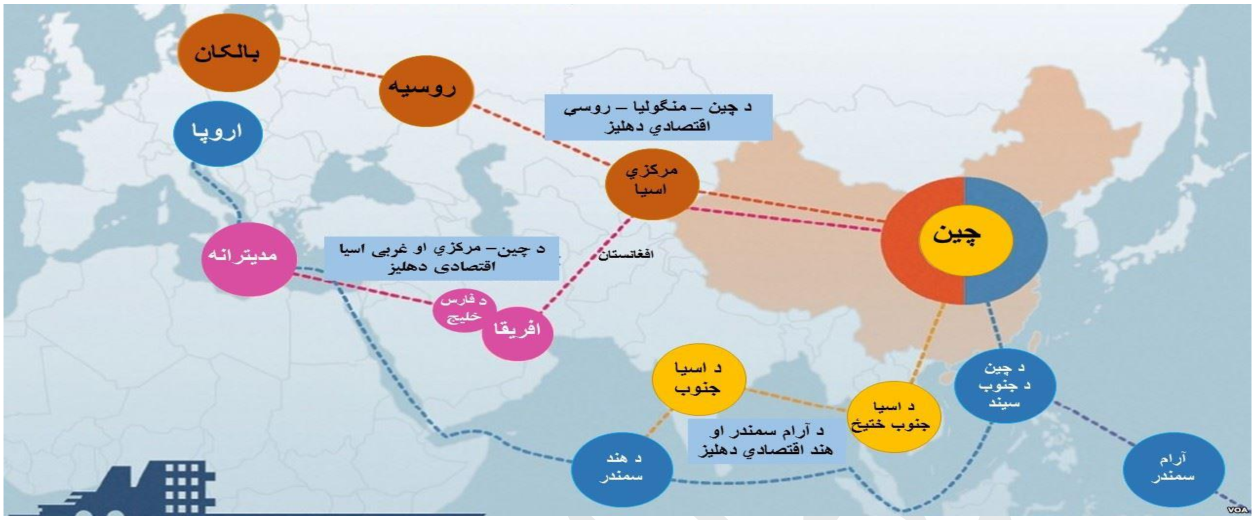

۵.نقشه: د وریښمو تاریخي او ترانزیتي لار

https://www.google.com/search?q=%D9%

ه. چاه بهار بندر

اوس په سیمه کې داسي یوه اړتیا او فکر رامنځته شوی چې د مرکزي آسیا هېوادونه له جنوبي آسیا سره تجارتي اړیکې ولري او دغه سوداګري به د سمندر له لارې ارزانه او په لوی حجم ترسره کیږي، دا ځکه چې سمندري ترانزیت وسایل د وچې په پرتله د ډیرو محمولو (پیتیو) ګنجایش لری. د چابهار بندر د ایران په سیستان او بلوچستان ولایت کې، چې د ایران جنوب ختیز لوري ته پروت دی، موقعیت لري. دا بندر اوبو ته د افغانستان د سیده او د هند لپاره د افغانستان او ایران له لارې د منځنۍ اسیا هېوادونو ته د لاسرسي لپاره خورا ډېر ستراتیژیک ارزښت لري. له چابهار بندر څخه د افغانستان د سرحدي ولایت نیمروز تر مرکز زرنج پورې ۸۸۳ کیلو متره لاره ده. په ۲۰۰۹ زېږدیز کال کې له زرنج تر دلارام پورې سړک د هند د سرحدي سړکونو د اداري له خوا ورغول شو. دا سړک د افغانستان څلورو مهمو ولایتونو هرات، کندهار، کابل او بلخ ته د رسېدو غوره لاره بلل کېدای شي. دغه راز چابهار بندر د مرکزي اسیا هېوادونو لپاره د هند سمندرګي ته د لاسرسي موندلو تر ټولو غوره لاره ده. د دې لپاره به د ایران او افغانستان له لارې د ۷۲۰۰ کیلو مترو په واټن له شماله د جنوب پر لور دهلیز جوړېږي او تر څنګ به یې هندوستان وکولای شي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراخه توګه د منځنۍ اسيا پنځو مارکېټونو، روسيې او په نهايت کې اروپا ته لاره پيدا کړي (متفی و همکاران، ۱۳۹۷:م ۲۲).

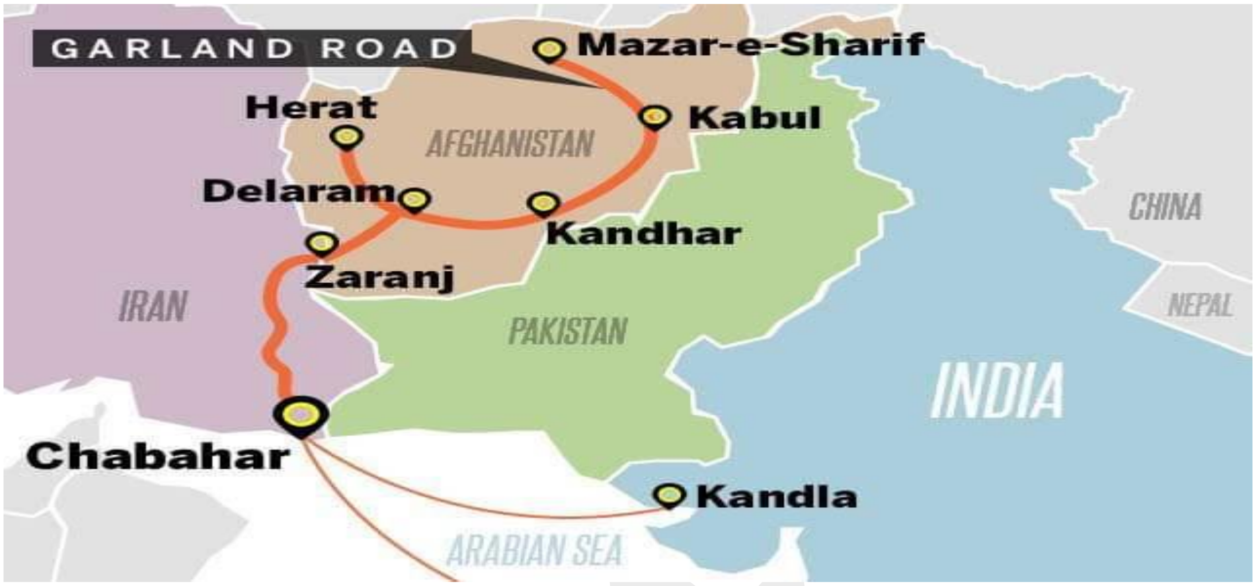

۲.نقشه: د چابهار بندر

https://www.google.com/search?biw=1600&bi

مناقشه

افغانستان تقريبا نسبتا پرمختيايي هېواد دی، چې د اقتصاد له پلوه ډېر وروسته پاتې دی. دغه اقتصادي وروسته پاتې والی، د دغه هېواد وګړي له راز راز ټولنيزو ستونزو لکه بيکاري، نفاق، اعتياد، مهاجرتونو، جنګونو، تعصباتو، ناروغيو، بيسوادي ،فساد او دې ته ورته بد مرغيو سره مخامخ کړي دي. له نيکه مرغه او س دغه هېواد د خپل ډېر مهم جيوپوليټيک او جيواکونوميک موقعيت، طبيعي قيمتي زيرمو، غوره اقليم او د يو شمير محصولاتو د توليد په مطلق ګټې باندې فکر کوي او دخپل اقتصاد د غوره کيدو او پرمختګ لار هواروي. له دې امله چې په وچه کې پروت هېواد دی، خو غواړي چې اوبو ته لار ومومي او لکه د پرمختللو هېوادو په شان ځان د تجارت نړيوال مسير ته ورګډ کړي. د همدې موخې د ترلاسه کولو لپاره يې د وچې پنځو بندرونو، د اوسپنې د سيمه ييزې پټلۍ شبکې، سيمه ييزو اقتصادي سازمانونو، نړدې تجارتی بنددرونو او ترځمکې لاندې منابعو په اړه فکر وکړ. د ټاپي پروژه، کاسازر، چا بهار او د سوداګرۍ دهوايي دهليزونو ترڅنګ يې د لاجوردو د لارې په پرانيستو هم اقدام وکړ. د افغانستان حکومت د اقتصادي برنامې په ترڅ کې دمتحده عربي اماراتو د ۲۰۰ ميليون ډالرو مرسته د افغانستان دپنځو بندرونو جوړولو ته په پام کې ونيوله. د (ريکا) او (د اسيا زړه) په کنفرانسونو کې يې دسيمې هېوادونه دې ته وهڅول چې د يوه منطقوي اقتصاد په رامنځ ته کولو سره د سيمې دهېوادونو تر منځ د ګډ تفاهم او مرستو زمينه برابره کړي. په دې لړکې يو هم د افغانستان له لارې د جنوبي او مرکزي آسيا ترل دي. اوس د دغه پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژر پلي کېدو ته لار هواره شوې ده. دغه ټول مثالونه دافغانستنان ځوان نسل ته د امیدوارۍ غوره خبرونه دي. افغانستان اوس د خپلو کانونو، د اوبو سرچینو او لویو لارو لپاره د بل هر وخت په پرتله یوه سنجول شوی ستراتیژي جوړه کړې ده. په وچه کې د ایسار والي لوی ستونزي ته د حل یوه غوره او ګټوره طرح د وچې پنځه بندورنه دي، چې د مرکزي او جنوبي آسیا هېوادونو بې هرکلی کړی دی. له نن څخه تقریباً دوه زره کاله مخکې له همدې مسیر څخه د وریښمو لویه او مشهوره سوداګریزه لار تیریده چې افغانستان یې د تګلوري یوه برخه وه. هغه مهال افغانستان د بیلابیلو تاریخي تمدنونو د تقاطع نقطه او د لویو کاروانسرایونو، لوړ صنعت او غوړیدلی فرهنګ لرونکی هېواد و. د دغې لارې په فعاله کیدو سره د شریکو هېوادو تجارت او اقتصاد کې ژور مثبت بدلون او د سیاسی اړیکو نږدې کیدل او د فرهنګي اړیکو تقویه کیدل پیاوړتیا مومي. د دغې نښلوونکي لارې په واسطه به ځلور نیم میلیارده وګړي یو بل سره دوستانه اړیکې پیدا کړي. افغانستان له دې لارې ډیرې ګټې ترلاسه کوي. د دې ترڅنګ زموږ په سیمه کې د وریښمو د لارې او د چین- پاکستان د اقتصادي دهلیز زیربنایي پروژې هم پیل شوي دي، چې یوه بل تقویه کوي. تر دې مخکې د چابهار بندر هم د افغانستان لپاره یوه لاسته راوړنه وه چې د ایران، افغانستان او هند په توافق کار ورباندی وشو. دغه زیر بنایي ستري پروژې د افغانستان ځوان نسل ته غوره زیری دی. افغانستان به وتوانیږی یو ځل بیا خپل پرتم ترلاسه او له اقتصادي پلوه به پرځان بسیا شي.

پایله

افغانستان په اسیا کې د وریښمو د لارې پر سر پروت او د سیمې د هېوادونو او څېرځواکونو د سیاسي غوښتنو د یوې ځلورلارې حیثیت لري، چې پخواني شوروي اتحاد له ړنګېدو وروسته یې جیو پولېټیک ارزښت نور هم زیات شوی دی او اوسمهال د کسپین سمندرګي چاپېریال د شوروي خپلواک جمهوریتونو او د هندو پاکستان تر منځ یې له شماله جنوب ته د ځمکني ترانزیتي لارې په توګه یو ځانګړی موقف خپل کړی دی. د افغانستان جغرافیایي موقعیت ډېر یو ځانګړی اړخ لري، ځکه چې یو اړخ ته یې د سابقه شوروي پنځه هغه جمهوریتونه (تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان، قرغیزستان او قزاقستان) سره چې ډېره غوره ترانزیتي سیمه ده، چې له دریو جمهوریتونو سره خو افغانستان ګډه پوله هم لري. دغه هېوادونه د نړۍ په کچه د تېلو ډېرې لوې زېرمې او طبیعي شتمني لري، چې یو پلو ته یې د روسې بازار پروت دی او بل پلو ته یې د هند د بحر تودې اوبه او د پاکستان، هندو-چین تجارتي بازار. ځکه نو افغانستان یو ډېر ځانګړی جغرافیایي موقعیت لري، چې د اسیا نور هېوادونه د داسې یو موقعیت خوبونهویني.

افغانستان د خپل جغرافیایي موقعیت پر بنسټ د منځنۍ اسیا تر ټولو ارزښتمن ټاټوبی ګڼل شویدی. خو ددې موقعیت ارزښت هغه وخت لا زیات شوی چې د مېشتو اولسونو په مرسته، د ځواکمن او پیاوړی دولت تر واکمنۍ لاندې راغلل. د تاریخ پاڼې دا مطلب بیله شکه تائیدوي چې په افغانستان کې سیاسي ثبات او پیاوړی ولسي واکمنۍ د سیمې او نړۍ لپاره د سولې او ډاډمنې ودې همیشنی پیغام لرلی دی. که افغانستان وغواړي چې د خپل ستراتیژیک، جغرافیوي، جیوپولیټیک او جیواکونومیک موقعیت څخه سمه ګټه واخلي، نو د اړوندو مسئلو لپاره لکه: په هېواد کې سولې او ثبات، ښې حکومتولۍ او د خپلو ترانزیتي زیربناوو د سمې ودې لپاره باید یو منظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرلید رامنځته کړي. دې لرلید ته د رسیدو لپاره تاکلې پالیسي ګانې، اړینې کړنلارې رامنځته او په رښتینولۍ سره یې پلې کړي. د دې لپاره په هېواد کې ثبات او سوله کلیدي او مهم عناصر دي او که څوک په هېواد کې ښیرازي، غوره نظام، رښتینې خپلواکي او سوکالي غواړي نو په ګډه او په ملي عزم دې ورته کار وکړي.

ماخذونه

۱. امین، عبدالباقي. (۲۰۱۲) په افغانستان کې د انرژۍ وضعیت، ټوټاپ او کاسا زر پروژې. د ستراتیژیکو او سیمه اییزو څېړنو مرکز.

۲. الن، جان.(۲۰۰۱) خپل هېواد وپیژنۍ. ژباړن. احمد تکل.افغان نشراتي اداره (انا).

۳. باوری، رسول.(   ) لرغونی افغانستان او د وریښمو تاریخي لار. افغان جرمن انلاین خپرندویه ټولنه.

۴. پسرلی، صیام الدین. (۲۱۰۲) تحقق پروژه تاپی، امیدی برای توسعه اقتصادی کشور. اتاق تجارت و صنایع افغانستان.

۵. پیشگاهی فرد ،زهرا و رحیمی، سردار محمد.(۱۳۸۷) جایگاه افغانستان در ژئواستراتژي نظام نوین جهانی. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ج ۸، ش ۱۱.

۶. تنیوال، محمدظریف. (۱۳۹۱) د افغانستان عمومي جغرافیه.جلال اباد:عبدالمجید مومند کتاب پلورنځی.

۷. ځل، سیدنورالله. (۱۳۹۰) د افغانستان پېژندنې لنډه لاره. جلال اباد:مومند خپرندویه ټولننه

۸. د استراتیژیکو اړیکو او رسنیو معاونیت. (۱۳۹۲) د ملي وحدت حکومت درې کلنو لاسته راوړنو ته لنډه کتنه. د جمهوري ریاست عالي مقام دفترلوی ریاست.

۹. دودیال، محمدبشیر. (۲۰۱۹) سیمه ییز اقتصاد ، اړتیا او له دې پلوه په سیمه کې د افغانستان دریځ. آریانا افغانستان آنلاین.

۱۰. ریاست مطبوعات/ معاونیت ارتباط استراتیژیک و رسانه ها.(۱۳۹۷) نگاهی به دستاوردهای حکومت وحدت ملی. انتشارات: ریاست عمومی دفتر مقام عالی ریاست جمهوری.

۱۱. عارض، غلام جیلاني. (۱۳۸۰) د افغانستان لویې لارې. ژباړن. نور محمد سهیم. پیښور: د اریک د ګرځنده کتابتونونو اداره.

۱۲. عظیمي، محمدعظیم(۱۳۹۰) افغانستان و نقاط شگفت انگیز آن. انتشارات بین المللی الهدی.

۱۳. فرهادي، روان. (۲۰۰۱) افغانستان چهارراه آسیا. پشاور:بنیاد انتشارات جهانی.

۱۴. متفی، عبدالقدیر و همکاران. (۱۳۹۷) تحلیل استراتژیک بندر چابهار. انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان.

۱۵. نیازی، محمدداود(۱۳۹۷). د افغانستان ترانزیت.کابل: سوله خپرندویه ټولنه.

۱۶. وثوقی، سعیدو همکاران.(۱۳۹۰) تبیین جایگاه افغانستان به عنوان کانون چند زیر سیستم منطقه ای با تاکید بر منطقه اسیای جنوبي و نقش هندوستان. آسیای مرکزی و قفقاز شماره ۸۷.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Faculty of Education

Department of Geography

Assist. Prof. Fayaz Gul Mazloum Yar

Contact: 0789191058

Geo-political and geo-economical Location of Afghanistan in the Region

Abstract:

Afghanistan has a greater geographical magnitude and history. It is considered the commercial and emigrational way between east and west and also of southern and central Asia.

On Afghanistan axis; through regional connective projects' development, we can call Istanbul procedure and Rica economical diplomacy a framework achievement. Some of them are as follow. The three-dimensional treaty-letter on the development of Chabahar boarder amongst Afghanistan, Iran, and India, Lajeward's (Azure stone) route developmental agreement, railroad bed projects among three countries (Turkmenistan, Afghanistan, and Tajikistan), inauguration and primary process completion of Atta Murad Railroad bed, TAPI, KASAZR, digital silks' lobby, carriage of five hundred kilowatt power by TAPI and other regional connective projects are its vivid examples. Furthermore, we can say that Afghanistan is being called the connective point of Asia, which links southern Asia with central Asia and eastern Asia with western Asia. Overall, it connects most of the Asian countries with Europe. These are what that demonstrates the geo-economical and geopolitical value and location of Afghanistan in the region. This article is based on description and library form, which contains information from diverse sources, such as different articles, various books and different internet sites. It is being focused in the article that how Afghanistan can utilize its distinctive geographical location and as an Asian intersection how can it discover it's geo-economic and geopolitical significance and exploit this status.

Keywords:

Afghanistan, Central Asia, Transit, Geo-Politics and Geo-Economics

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library